

home historical experience optimal on this time in Ukraine there is parallel existence of private and public (state) performers, that will provide a competition in the field of implementation of decisions, and accordingly will stimulate efficiency of all system.

Keywords: performer, private executors, state executors, court decision, plenary powers.

Костів І.Я.

ЗНАЧЕННЯ І СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ ДОГОВОРУ КОНТРАКТАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

УДК 347.4

Постановка проблеми. В даний час для виробників сільськогосподарської продукції актуальною є проблема її реалізації. В цивільному законодавстві України існує декілька договорів, на основі яких здійснюється реалізація товару сільськогосподарського виробника. В рамках даної статті проведений аналіз договору контрактації та окреслюється сфера його застосування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок у дослідження питань правового регулювання відносин контрактації сільськогосподарської продукції зробили такі вчені, як Близнюк О.С., Луць В.В., Носова З.І., Шуміло О.М., Самсонова Я.О. та інші.

Мета статті – встановити значення і сферу застосування договору контрактації сільськогосподарської продукції.

Виклад основного матеріалу. Серед всього видового різноманіття договорів, опосередковуючих відчуження майна, основним спеціально призначеним для регулювання відносин, пов'язаних із закупівлею сільськогосподарської продукції у осіб, які безпосередньо виростили або виготовили її, є згідно чинного ЦК України договір контрактації.

Слід зазначити, що регулювання відносин, пов'язаних з закупівлею сільськогосподарської продукції, шляхом встановлення для цього окремого виду договору, є характерною ознакою пострадянського цивільного законодавства. Зарубіжні сільгосптоваровиробники мають декілька варіантів збуту своєї продукції. До

таких, наприклад, відносяться прямі продажі споживачам (коли сільськогосподарська продукція доставляється в сільськогосподарські магазини прямо з ферми чи по так званій системі «risk-you-own», коли споживач сам збирає куплену ним продукцію безпосередньо в полі), продажі на товарних ринках (зазвичай з аукціону), продажі кооперативам, оптовим торговцям та переробним фірмам.[1, с.107-109]. Особливу цікавість представляє продаж сільгосппродукції переробним фірмам по контракту. За такими контрактами виробник зобов'язується виготовити визначену кількість товару і, як правило, дотримуватись певних умов, що стосуються методів виробництва; заготівельник зобов'язується купити продукцію по визначеній ціні і може також надати кредит та технічне сприяння.[1, с.110-111]. Однак, регулювання вищезазначених відносин за законодавством зарубіжних країн охоплюється нормами про купівлю-продаж і не передбачає створення самостійних договірних конструкцій.

Як особливий договір, опосередковуючий закупки сільськогосподарської продукції, договір контрактації сформувався в 1921-22 рр. Однак законодавче закріплення, як інститут цивільного права, він отримав лише в 1961р. з прийняттям Основ цивільного законодавства Союзу РСР і республік (ст.51-52). В них договір контрактації визначався як самостійний договір, який укладається на основі плану державних закупівель сільськогосподарської продукції і планів розвитку сільськогосподарського виробництва в колгоспах і радгоспах, за яким одна сторона – колгосп чи радгосп (господарство) зобов'язується передавати в оперативне управління чи власність другої сторони – організації-заготівельника сільськогосподарську продукцію у визначеній кількості, асортименті і в визначені строки, заготівельник зобов'язується прийняти у обумовлені договором строки і оплатити вказану продукцію, а також надати господарству допомогу в організації виробництва і здачі продукції на прийомні пункти.[2, с.311]. В подальшому дані норми про договір контрактації були повністю відтворені в ЦК РРФСР 1964 року.

Самостійність договору контрактації і його особливе місце поряд з договорами купівлі-продажу і поставки в юридичній літе-

ратурі того часу і на сьогодні пояснюється специфікою предмету та відносин, які опосередковуються зобов'язаннями з контрак-тації сільськогосподарської продукції, суб'єктів контракційних відносин і їх правового становища, змісту, порядку укладення і виконання договору контракції.

Досить цікавою в цьому відношенні є позиція О.С. Іоффе, який вважав, що самостійність договору контракції має більш глибоку основу: «сільськогосподарська продукція виготовляється на землі, що є виключною власністю держави. Цей факт має вирішальне як економічне так і правове значення для визнання за державою права вводити обов'язок здачі їй сільськогосподарської продукції у визначеній кількості на умовах, нею встановлених.

Разом з тим, здавана продукція призначається для загально-державних потреб, а не для задоволення потреб конкретного заготівельника. Юридично оформлені як відносини між окремими контрагентами, зобов'язання з контракції з точки зору їх економічного змісту виступають як відносини господарства з державою.

Саме ця обставина викликає необхідність встановлення для контракції особливого правового режиму і конструювання її в законі як самостійного договору».[4, с.284].

Протягом тривалого часу (весь радянський період) договір контракції застосовувався в сфері державних закупівель сільськогосподарської продукції. При цьому поряд з регулюванням зовнішніх відносин сторін ним зумовлювалися численні параметри в сфері внутрішньогосподарських відносин господарств-виробників сільгосппродукції, таких як організація процесу виробництва сільськогосподарської продукції, організація праці колгоспників, умови матеріального стимулювання голови колгоспу, спеціалістів, членів виробничих бригад та ін.

На даний час договір контракції сільськогосподарської продукції закріплений в ст.713 ЦК України і передбачає, що за договором контракції сільськогосподарської продукції виробник сільськогосподарської продукції зобов'язується виробити визначену договором сільськогосподарську продукцію і передати її у власність заготівельникові (контрактанту) або визначеному

ним одержувачеві, а заготівельник зобов'язується прийняти цю продукцію та оплатити її за встановленими цінами відповідно до умов договору. Ч.2 ст. 713 говорить, що до договору контракції застосовуються загальні положення про купівлю-продаж та положення про договір поставки, якщо інше не встановлено договором або законом.[5, с.213]. Варто погодитися з думкою Луця В.В., що доводиться лише пожалкувати, що положення про контракцію, які містилися у гл. 54, запропоновані у проекті ЦК (крім ст.713) і які відображали сучасні умови закупівлі сільгоспродукції, в остаточному варіанті Кодексу не знайшли відображення. [10, с.323].

Збереження договору контракції в якості окремого виду купівлі-продажу в ЦК України було обумовлено необхідністю встановлення норм, управнюючих стан його контрагентів, так як на відміну від заготівельника – покупця сільськогосподарської продукції – організації чи підприємця, котрі займаються професійною діяльністю з закупівель сільськогосподарської продукції в цілях її подальшої переробки і реалізації і котра в змозі нав'язати свою волю виробнику, виробник сільськогосподарської продукції є слабкою стороною, так як виконання ним зобов'язань за договором багато в чому залежить від впливаючих на сам процес виробництва сільгоспродукції природних (стихійних) факторів.

Враховуючи викладені обставини, договір контракції призначений для застосування в сфері заготівлі сільськогосподарської продукції, закупленої у безпосередніх її виробників, для подальшої переробки і реалізації споживачам.

Правове регулювання відносин за договором контракції сільськогосподарської продукції, побудоване в цілому за принципом регламентації в ЦК України окремих видів договору купівлі-продажу, відрізняється суттєвою особливістю. Згідно ч. 2 ст. 713 ЦК України до договору контракції застосовуються загальні положення про купівлю-продаж та положення про договір поставки, якщо інше не встановлено договором або законом. Законом можуть бути передбачені особливості укладення та виконання договорів контракції сільськогосподарської продукції. Наприклад, такі особливості можуть впливати з вимог Законів

України «Про зерно та ринок зерна в Україні», «Про виноград та виноградне вино» тощо.

Застосування загальних положень про купівлю-продаж чи поставку можливе лише до тих відносин договору контрактації, які не врегульовані договором і не передбачені в спеціальному законі.

З розширенням прав сільськогосподарських товаровиробників в сфері реалізації виготовленої ними продукції, в юридичній літературі і на практиці неодноразово виникало питання про можливість застосування до відносин з закупівлі сільськогосподарської продукції у її виробників інших договірних форм, відмінних від договору контрактації (договори купівлі-продажу, поставки). Висловлювались думки, що договір контрактації не виступає найбільш зручною правовою формою для регулювання відносин, виникаючих в сфері вільної реалізації продуктів сільського господарства і що саме договір купівлі-продажу є основною договірною конструкцією, здатною забезпечити вільний вибір виробника і покупця сільськогосподарської продукції при визначенні взаємовідносин щодо її реалізації.[6, с. 101].

Причиною для постановки даного питання на думку Носової З.І. послужили наступні фактори:

По-перше, відсутність протягом тривалого часу необхідної регламентації відповідних відносин в кодифікованих актах вітчизняного цивільного законодавства.

По-друге, слабка юридична підготовка сільгосптоваровиробників і незабезпеченість навіть великих сільськогосподарських організацій юридичними службами, здатними належним чином відстояти інтереси виробника при укладенні договорів.

По-третє, обмеження протягом тривалого часу застосування договору контрактації для регулювання відносин виробника і заготівельника в сфері закупівлі сільськогосподарської продукції (застосування контрактації щодо обмеженого переліку сільськогосподарських культур, застосування контрактації тільки в сфері державних закупівель).[7, с.64-65].

Норми про договір контрактації, які містились в Основах цивільного законодавства 1961 року і ЦК РРФСР 1964 року, мі-

стили положення про закупівлю сільськогосподарської продукції в відповідності з планами державних закупівель. Деякі автори, трактуючи дані нормативні положення, стверджували, що договором контрактації повинні оформлятися відносини із закупівлі тільки планової продукції, а для реалізації надпланової продукції господарствами повинні укладатися інші види договорів. Так, наприклад, М.Е. Гершгал, аналізуючи порядок оформлення закупівлі сільськогосподарської продукції, писав: «... что касается сверхплановых закупок и излишков этой продукции, то они (господарства) могут заключить договоры любого вида по своему усмотрению, включая договор поставки».[8, с.110].

А. Г. Биков і Н. І. Клейн писали, що «відносини з реалізації сільськогосподарськими організаціями своєї продукції у відповідності з державними замовленнями на її поставку оформлюються договорами контрактації. Однак можна вважати, що колгоспи та інші сільськогосподарські організації при вільній реалізації тієї чи іншої продукції за домовленістю з покупцями, які знаходяться в різних регіонах країни, можуть укласти договір поставки.

Дані автори пояснювали свою точку зору тим, що оскільки в законі немає імперативної норми, яка містить обов'язок сторін застосовувати до певних правовідносин усталені договірні конструкції, право вибору виду договору, який слід застосувати, належить сторонам, і вони можуть вибрати будь-який договір для оформлення своїх майнових відносин.

На той час вважалося, що така точка зору була не зовсім обґрунтованою або ж, як мінімум, дискусійною. На сьогодні проблем із обґрунтуванням цього положення немає, оскільки ст. 6 ЦК закріплює принцип свободи договору.

Чинне законодавство, що регулює зобов'язальні правовідносини, які виникають із договорів, побудоване на принципі диференціації суб'єктів, сутності і способів створення майна, що виступає об'єктом зобов'язання, а також сфери регулювання.

Висновки. Можливість на свій розсуд вибрати договірну конструкцію, яка найбільш сутнісно буде відображати характер відносин між сторонами є дозвільним принципом сучасного договірного права. Його реалізація позитивно впливає як на стано-

вище сторін договору, так і на систему правового регулювання даних відносин в цілому.

Наприклад, якщо до фактичних відносин з контрактації сільськогосподарської продукції застосувати норми про договір поставки, виробник сільськогосподарської продукції, який і без того являється в силу об'єктивних факторів слабкою стороною в договорі, втратить цілий ряд передбачених законом гарантій свого правового становища. Такий стан речей негативно впливає на систему правового регулювання договірних відносин сторін в цілому, оскільки вона втрачає характер чіткого регулятора майнових відносин. В зв'язку з цим слід відзначити важливість права сторонам, при вирішенні спорів, виникаючих із договорів, застосувати цивільно-правові норми, які відповідають змісту фактичних договірних відносин сторін, а не вказаних в найменуванні укладеної між ними домовленості.

1. *Трейси М. Сельское хозяйство и продовольствие в экономике развитых стран. Спб, 1995.*
2. *Коментар до ГК РСФСР М., 1982.*
3. *Лурье С.М. Правовое регулирование контрактиции сельскохозяйственной продукции в СССР. Кишинев, 1972.*
4. *Иоффе О. С. Обязательственное право. М., 1975.*
5. *Цивільний кодекс України від 16.01.2003р., поточна редакція від 19.10.2016р.*
6. *Лукьяненко В.Е., Лукьяненко М.Ф. Экономико-правовой аспект хозяйственного механизма АПК// Плановое хозяйство. 1987. №9.*
7. *Носова З.И. Договоры о закупках сельскохозяйственной продукции., дис. На соискание кандидата юридических наук., Москва, 2002*
8. *Герцигал М.Е. Оформление закупок сельскохозяйственной продукции// Советское государство и право. 1972. №2*
9. *Лурье С.М., Козырь М.И. Договорные отношения сельскохозяйственных предприятий в СССР. М, 1974.*
10. *Луць В. В. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України, том II// Київ/ Юрінком Інтер, 2013.*

Костів І.Я. Значення і сфера застосування договору контрактації сільськогосподарської продукції

В цій статті досліджується регулювання відносин, пов'язаних з закупівлею сільськогосподарської продукції, шляхом укладення договору контрактації. Автор досліджує значення даного договору та сферу його застосування.

Ключові слова: контрактація, сільськогосподарська продукція, договір, сфера застосування договору.

Костив И. Значение и сфера применения договора контрактации сельскохозяйственной продукции.

В этой статье исследуется регулирование отношений, связанных с закупкой сельскохозяйственной продукции, путем заключения договора контрактации. Автор исследует значение данного договора и сферу его применения.

Ключевые слова: контрактация, сельскохозяйственная продукция, договор, сфера применения договора.

Kostiv I. The meaning and scope of the contract for the contracting of agricultural products

This article examines the regulation of relations related to the purchase of agricultural products, by concluding a contract for contracting. The author investigates the significance of this agreement and its scope.

Opportunity at your discretion to choose a contract structure, which will essentially reflect the nature of the relationship between the parties are the permissive principle of modern contract law. Him Implementation positively affects both the position of the parties to the agreement, and on system of legal regulation of these relations in general.

For example, if the actual contracting of agricultural products to apply the rules of the supply agreement, the agricultural producer, which is already due to the objective factors of the weakness of the contract, will lose a number of guarantees provided by the law of its legal status. This state of affairs negatively affects the system of legal regulation of contractual relations of the parties as a whole, as it loses the character of a clear regulator of property relations.

Keywords: contracting, agricultural products, contract, scope of the contract.

Кохановський В.О.

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ У СФЕРІ ТУРИЗМУ ЯК ЦИВІЛЬНІ ПРАВОВІДНОСИНИ

УДК 347.412

Актуальність дослідження і постановка проблеми. В сучасному світі туризм став не лише популярним, але і звичним видом відпочинку людини, який все частіше поєднується з бажанням ознайомитися з історією і природними багатствами різних куточків землі, приемним способом навчання, знайомством з новими культурами, спортивним інтересом і спілкуванням. Займаючись такого роду діяльністю, людина стає учасником туристичних відносини, які, з точки зору теорії цивільного права, зазвичай роз-